

Badanie rzutu ukośnego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Symulacja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixabay.com/pl/photos/m%c4%85%c5%bc-drzwi-komisja-bramkarz-sporty-606236/> [dostęp 14.03.2022 r.], domena publiczna.

Czy to nie ciekawe?

Jak daleko poleci kopnięta przez piłkarza piłka? A jeśli piłkarz kopnie ją pod większym kątem?

Rys. a. Jak daleko polecą kopnięta przez piłkarza piłka?

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixnio.com/media/kick-practice-soccer-ball-training-training-program#> [dostęp 14.03.2022 r.], domena publiczna.

Jaką szybkość należy nadać kuli armatniej, by trafiła w cel? Pod jakim kątem trzeba strzelać z łuku, by strzała poleciała najdalej? Odpowiedzi na te pytania poznamy, badając rzut ukośny.

Twoje cele

- dowiesz się, na czym polega rzut ukośny,
- poznasz równania ruchu opisujące rzut ukośny,
- zrozumiesz, w jaki sposób można opisywać rzut ukośny,
- zastosujesz równania ruchu do wyznaczenia zasięgu rzutu ukośnego,
- przeanalizujesz i zinterpretujesz różne przykłady rzutu ukośnego.

Przeczytaj

Warto przeczytać

Fot. 1. Rzut do kosza.

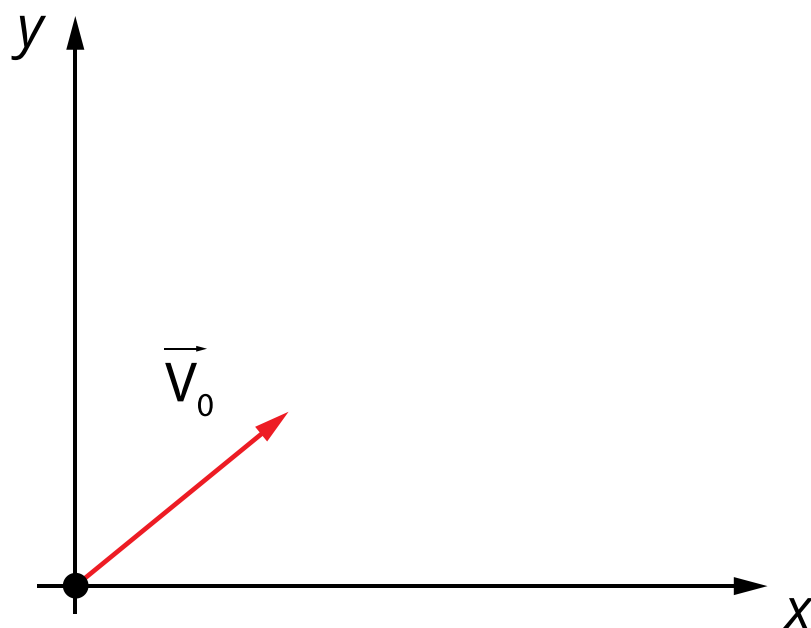
Źródło: dostępny w internecie: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:US_Navy_111110-N-DR144-848_Michigan_State_University_basketball_player_Alex_Gauna_shoots_during_a_practice_in_the_basketball_arena_on_the_flight_de.jpg [dostęp 14.03.2022 r.], domena publiczna.

Co to jest rzut ukośny?

To ruch, w którym:

- ciało porusza się w jednorodnym polu grawitacyjnym – czyli takim, w którym przyspieszenie grawitacyjne jest stałe,
- ciało ma **prędkość** początkową $\vec{v}_0$, skierowaną pod pewnym kątem do powierzchni Ziemi,
- nie uwzględniamy żadnych oporów ruchu.

Ruch ten odbywa się w płaszczyźnie wyznaczonej przez wektor przyspieszenia grawitacyjnego oraz wektor prędkości początkowej. Do opisu wielkości wektorowych w tym ruchu wystarczą nam zatem dwie współrzędne.

Rys. 1. Dobór układu współrzędnych do opisu ruchu ciała wyrzuconego ukośnie.

Źródło: Politechnika Warszawska, Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0.

Przedstawione na Rys. 1. ciało ma prędkość początkową $\vec{v}_0$ skierowaną pod pewnym kątem do powierzchni Ziemi. Przyspieszenie grawitacyjne jest skierowane pionowo w dół. Ruch ciała będziemy rozpatrywać w dwóch kierunkach – oś x umieszczamy równoległe do powierzchni Ziemi, oś y pionowo, a cały układ ustawiamy w taki sposób, by wektor prędkości początkowej znajdował się w płaszczyźnie xy . Początek układu współrzędnych umieszczamy tam, gdzie znajdowało się ciało w chwili $t = 0$.

Możemy teraz zapisać współrzędne poszczególnych wektorów.

Jedyną siłą działającą na ciało jest siła grawitacji, a więc wartość **przyspieszenia** jest równa przyspieszeniu grawitacyjnemu. Przyspieszenie to skierowane jest pionowo w dół, a więc wektor przyspieszenia będzie miał postać

$$\vec{a} = [0; -g],$$

gdzie g jest wartością przyspieszenia grawitacyjnego.

Prędkość początkowa jest pod pewnym kątem do podłoża, tak więc w ogólności będzie miała niezerowe obie współrzędne.

$$\vec{v}_0 = [v_{0x}; v_{0y}].$$

Położenie początkowe to z kolei wektor $\vec{r}_0 = [0; 0]$, bo tak zdefiniowaliśmy układ współrzędnych.

Równania ruchu będziemy rozpatrywać oddzielnie dla każdej współrzędnej.

Współrzędna pozioma a_x wektora przyspieszenia wynosi 0, więc wzdłuż osi x ciało porusza się **ruchem jednostajnym** z prędkością v_{0x} . Zależność współrzędnej x położenia od czasu wygląda zatem następująco:

$$x(t) = v_{0x}t .$$

Wzdłuż osi y ciało porusza się **ruchem jednostajnie zmiennym**, a zależności współrzędnej pionowej położenia i prędkości od czasu wyglądają następująco:

$$y(t) = -\frac{1}{2}gt^2 + v_{0y}t ,$$

$$v_y(t) = -gt + v_{0y} .$$

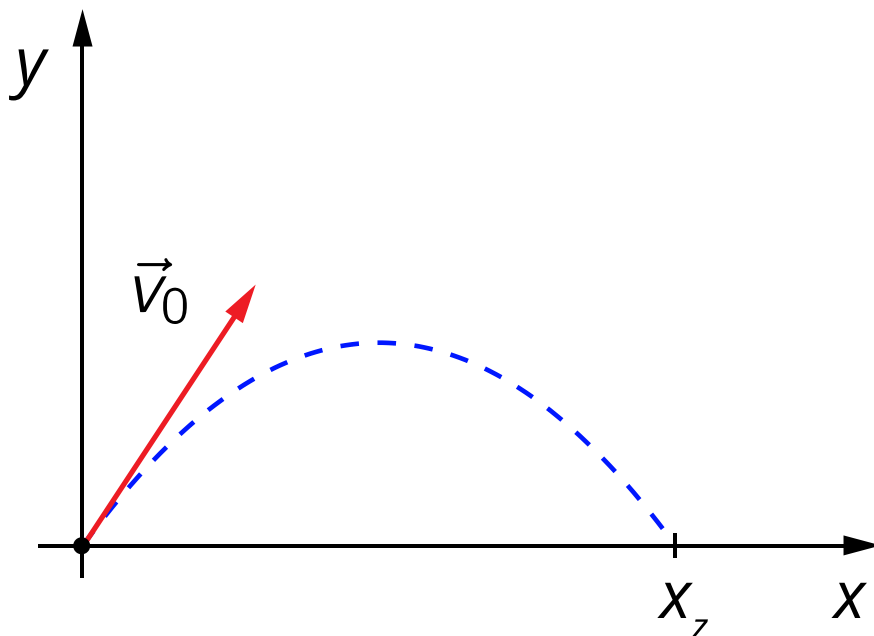
Zastanówmy się teraz, jaki jest kształt toru w takim ruchu. Aby odpowiedzieć na to pytanie, musimy wyznaczyć zależność $y(x)$. W tym celu z zależności $x(t)$ wyznaczamy t :

$$t = \frac{x}{v_{0x}}$$

i otrzymane wyrażenie wstawiamy do zależności $y(t)$, w ten sposób eliminując z niej czas, a wprowadzając współrzędną x :

$$y(x) = -\frac{1}{2} \frac{g}{(v_{0x})^2} x^2 + \frac{v_{0y}}{v_{0x}} x .$$

Otrzymana zależność jest zależnością kwadratową ze względu na x , a więc tor rzutu ukośnego jest fragmentem paraboli (Rys. 2.).

Rys. 2. Tor rzutu ukośnego. Przez x_z oznaczamy zasięg rzutu.

Źródło: Politechnika Warszawska, Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0.

Zasięg rzutu ukośnego to odległość, jaką ciało przebywa w poziomie do momentu upadku na ziemię. Aby tę odległość wyznaczyć, ustalimy najpierw czas trwania ruchu. Ciało

zakończy swój ruch na ziemi, tj. gdy jego współrzędna y będzie równa zero. Musimy zatem rozwiązać równanie

$$-\frac{1}{2}gt^2 + v_{0y}t = 0.$$

Ma ono dwa rozwiązania: $t_0 = 0$, czyli chwila, w której ciało rozpoczyna swój ruch, oraz $t_k = \frac{2v_{0y}}{g}$. To jest właśnie szukany przez nas czas trwania ruchu.

Wyznaczenie zasięgu rzutu sprowadza się więc do obliczenia wartości współrzędnej x w chwili tożsamej z wyznaczonym czasem trwania ruchu,

$$x(t_k) = v_{0x}t_k = \frac{2v_{0x}v_{0y}}{g}.$$

Słowniczek

droga

(*ang.: distance*) długość odcinka toru, jaki przebyło ciało.

położenie

(*ang.: position*) określa umiejscowienie ciała w układzie odniesienia.

prędkość

(*ang.: velocity*) wielkość wektorowa określająca, jak szybko zmienia się położenie w czasie.

prędkość średnia

(*ang.: average velocity*) wielkość wektorowa, obliczamy ją dzieląc całkowitą zmianę położenia przez czas, w jakim ta zmiana nastąpiła.

przemieszczenie

(*ang.: displacement*) zmiana położenia ciała.

przyspieszenie

(*ang.: acceleration*) wielkość wektorowa opisująca, jak szybko zmienia się prędkość w czasie.

ruch jednostajnie zmienny

(*ang.: motion with constant acceleration*) ruch, w którym wartość prędkości zmienia się w sposób jednostajny.

ruch jednostajny

(*ang.: uniform motion*) ruch, w którym wartość prędkości jest stała.

szybkość

(*ang.: speed*) wielkość skalarna, obliczamy ją dzieląc całkowitą drogę, jaką przebyło ciało przez czas, w jakim to nastąpiło.

układ odniesienia

(*ang.: frame of reference*) ciało, względem którego opisujemy ruch lub spoczynek innego ciała.

spadek swobodny

(*ang.: free fall*) ruch odbywający się wyłącznie pod wpływem grawitacji (czyli z przyspieszeniem grawitacyjnym).

Symulacja interaktywna

Badanie rzutu ukośnego

Polecenie 1

Uruchom symulację i sprawdź, jaki wpływ na zasięg rzutu ukośnego ma zmiana: masy ciała, prędkości początkowej oraz przyspieszenia grawitacyjnego.

W niniejszej symulacji możesz zobaczyć, jak wygląda rzut ukośny ciała o różnej masie, rzuconych z różną prędkością początkową, dla różnych wartości przyspieszenia grawitacyjnego. Opory ruchu pomijamy.

Po wybraniu interesujących Cię parametrów naciśnij przycisk „START”.

Uwaga. Praca z symulacją jest wygodniejsza po przełączeniu na widok pełnoekranowy.

Polecenie 2

Poniżej znajduje się zestaw pytań, na które możesz odpowiedzieć wykonując symulację rzutu ukośnego lub odpowiednie obliczenia. Warto byś spróbował najpierw uzyskać odpowiedź za pomocą obliczeń, a następnie sprawdził jej poprawność za pomocą symulacji.

Wskaż, które ze zdań są prawdziwe - przyjmując, że pomijamy opory ruchu.

☐

Dwa ciała znajdujące się na jednej planecie zostały rzucone z tą samą prędkością początkową. Krócej będzie trwał ruch ciała o większej masie.

☐

Ciało o masie 10 kg, rzucone z prędkością początkową, której składowe mają postać: [2 m/s, 2 m/s] na Księżycu będzie miało zasięg 5 m.

☐

Dwa jednakowe ciała zostały rzucone z tą samą prędkością początkową na różnych planetach. Dalej poleci ciało znajdujące się na planecie o większym przyspieszeniu grawitacyjnym.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Piłka wykonuje rzut ukośny. Oznacza to, że:

- ☐ wartość prędkości piłki zmienia się jednostajnie
- ☐ kierunek prędkości piłki jest stały
- ☐ wektor przyspieszenia piłki jest stały
- ☐ wartość przyspieszenia piłki jest stała

Ćwiczenie 2

Piłkarz kopnął piłkę z ziemi pod kątem 45° do powierzchni gruntu z prędkością o wartości 3 m/s. Oś x układu współrzędnych jest równoległa do podłoża, oś y jest skierowana pionowo w górę. Uzupełnij równania zależności $x(t)$ i $y(t)$, wstawiając w puste pola odpowiednie działania i symbole.

Piłka w chwili $t = 0$ znajdowała się w początku układu współrzędnych. Przyjmij $g = 10 \text{ m/s}^2$. Składowe prędkości podaj z dokładnością do części dziesiętnych.

$x(t) =$ m/s

$y(t) =$ m/s²   m/s · t

: -5 · - t² t 2,1 3 + t³

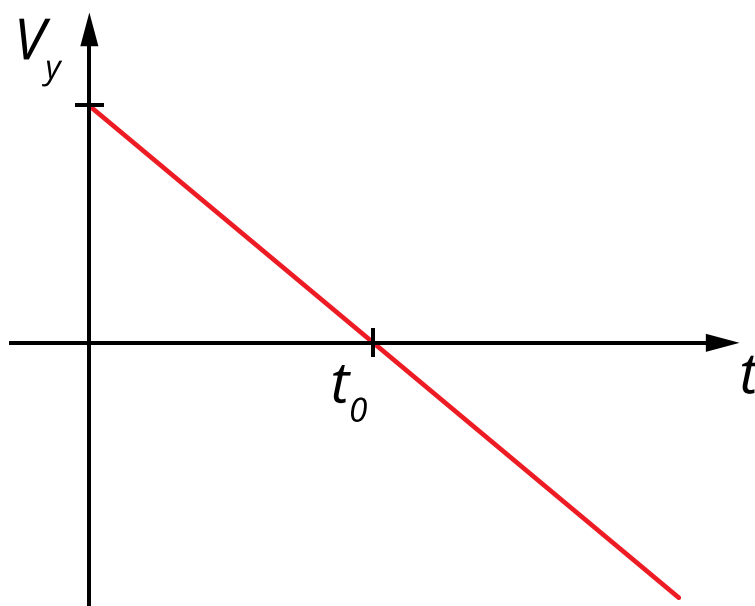
Ćwiczenie 3

W układzie współrzędnych, w którym oś x umieszczona jest równolegle do podłoża, a oś y jest skierowana pionowo w górę, prędkość początkowa piłki wynosiła $[4 \text{ m/s}; 11 \text{ m/s}]$.

Wyznacz wartość prędkości piłki po 2 sekundach ruchu. Przyjmij przyspieszenie ziemskie równe 10 m/s^2 , wartość prędkości podaj z dokładnością do dziesiętnych części.

$v =$ m/s

Ćwiczenie 4

Źródło: Politechnika Warszawska, Wydział Fizyki, licencja: CC BY 4.0.

Wykres przedstawia zależność składowej v_y prędkości od czasu dla ciała wykonującego rzut ukośny. Wiedząc, że t_0 wynosi 2 s , wyznacz składową v_{0y} prędkości początkowej. Przyjmij przyspieszenie ziemskie równe 10 m/s^2 .

$v_{0y} =$ m/s .

Ćwiczenie 5

Wyznacz, jak daleko polecą piłka rzucona z prędkością początkową opisaną wektorem $[4 \text{ m/s}; 8 \text{ m/s}]$. Oś y układu współrzędnych skierowana jest pionowo do góry, a oś x - poziomo. Przyjmij przyspieszenie ziemskie równe 10 m/s^2 .

Zasięg piłki to m.

Ćwiczenie 6

Największy zasięg uzyskamy, gdy rzucimy ciało z prędkością o ustalonej wartości pod kątem 45° . Wyznacz maksymalny zasięg piłki, która została rzucona z prędkością o wartości 4 m/s . Przyspieszenie grawitacyjne przyjmij równe 10 m/s^2 .

Zasięg wynosi m.

Ćwiczenie 7

Określ, które ciało poleci dalej - ciało rzucone z prędkością początkową $[3 \text{ m/s}; 2 \text{ m/s}]$ na Ziemi (przyspieszenie ziemskie przyjmij równe 10 m/s^2), czy ciało rzucone z prędkością początkową $[2 \text{ m/s}; 2 \text{ m/s}]$ na planecie, na której przyspieszenie grawitacyjne wynosi 4 m/s^2 . Oś y układu współrzędnych w obu przypadkach ustawiona jest pionowo do góry, oś x - poziomo.

Ćwiczenie 8

Zmodyfikuj równania zależności położenia od czasu dla rzutu ukośnego tak, by opisywały również sytuację, gdy ciało jest rzucone z pewnej wysokości H ponad powierzchnią ziemi. Załóż, że układ współrzędnych jest umieszczony w taki sam sposób jak w części "Przeczytaj". Uzupełnij poniższe puste pola odpowiednimi działaniami i symbolami, aby otrzymać poprawną postać tych wzorów:

$$x(t) = \boxed{} \boxed{}$$

3 v_{0x} t v_{0y} t^2

$$y(t) = \boxed{} g \boxed{} + v_{0y} \boxed{} \boxed{} \boxed{}$$

-5 + - 1/2 : - t^2 H t^3 -3 t

Dla nauczyciela

Scenariusz lekcji

Imię i nazwisko autora:	Agnieszka Ruzikowska
Przedmiot:	Fizyka
Temat zajęć:	Badanie rzutu ukośnego
Grupa docelowa:	III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony
Podstawa programowa:	Cele kształcenia – wymagania ogólne I. Wykorzystanie pojęć i wielkości fizycznych do opisu zjawisk oraz wskazywanie ich przykładów w otaczającej rzeczywistości. II. Rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem praw i zależności fizycznych. Zakres rozszerzony Treści nauczania – wymagania szczegółowe I. Wymagania przekrojowe. Uczeń: 20) tworzy modele fizyczne lub matematyczne wybranych zjawisk i opisuje ich założenia; ilustruje prawa i zależności fizyczne z wykorzystaniem tych założeń. II. Mechanika. Uczeń: 7) opisuje ruchy złożone jako sumę ruchów prostych; analizuje rzut poziomy jako przykład ruchu dwuwymiarowego.
Kształtowane kompetencje kluczowe:	Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 2018 r.: • kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji, • kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii, • kompetencje cyfrowe, • kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:	Uczeń: 1. wyjaśnia, na czym polega rzut ukośny, 2. zapisuje równania ruchu opisujące rzut ukośny, 3. stosuje równania ruchu do wyznaczenia zasięgu rzutu ukośnego, 4. analizuje różne przykłady rzutu ukośnego.
Strategie nauczania:	metoda projektu
Metody nauczania:	metoda projektu
Formy zajęć:	praca w grupach
Środki dydaktyczne:	komputery dla każdej grupy uczniów
Materiały pomocnicze:	brak
PRZEBIEG LEKCJI	
Faza wprowadzająca:	
Uczniowie przed lekcją zapoznają się z symulacją. Nauczyciel na początku lekcji odpowiada na pytania i wyjaśnia ewentualne wątpliwości oraz przedstawia uczniom zadanie, który mają wykonać – zaprojektowanie gry komputerowej opartej na rzucie ukośnym.	
Faza realizacyjna:	
Uczniowie w grupach pracują nad projektem gry. Projekt może przybrać postać: 1. Szczegółowego opisu, jak gra ma wyglądać (tak, aby ktoś inny na podstawie tego opisu mógł ją zaprogramować). 2. Prostego programu prezentującego najważniejsze funkcje gry. 3. Kompletnej gry. Projekt można połączyć z lekcjami informatyki. Istotne jest to, by uczniowie opracowali silnik gry – czyli zaprogramowali obliczenia niezbędne w grze (w wersji uproszczonej mogą to zrobić w arkuszu kalkulacyjnym).	
Faza podsumowująca:	
Nauczyciel wyjaśnia ewentualne wątpliwości uczniów powstałe podczas pracy nad projektem.	
Praca domowa:	
W celu powtórzenia i utrwalenia wiadomości o rzucie ukośnym uczniowie rozwiązują zadania: 1, 3, 6 z zestawu ćwiczeń.	

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium:	Uczniowie mogą zapoznać się z symulacją także na początku lekcji.